

Lechner Károly, a kolozsvári, majd a szegedi Elme- és Ideggyógyászati klinika első igazgatója

Iványi János

Pándy Kálmán Megyei Kórház, I. Belgyógyászat

Lechner Károly, primul director al Clinicii de Boli Nervoase și Mentale din Cluj, mai târziu din Szeged

În anul 1889 Lechner Károly, medicul șef al Institutului de Boli Mentale din Angyalföld, Budapesta, a fost solicitat să fie directorul Clinicii de Boli Nervoase și Mentale din Cluj și a fost denumit profesor universitar. Noua clinică a fost construită pe baza proiectelor sale proprii, unde în cursul activității sale în perioada de 30 de ani a realizat psihologia și psihopatologia bazată pe fonduri neurofiziologice-reflexologice. Astfel a devenit un membru marcant al școlii de psihiatrie din țară. În anul 1919 Universitatea Ferenc József a trebuit să părăsească orașul Cluj, care în anul 1921 s-a stabilit la Szeged. Până la moarte, timp de un jumătate de an Lechner Károly și acolo a condus Clinica de Boli Nervoase și Mentale. Trei dintre discipolii lui (Fabinyi Rudolf, Zsakó István, Stief Sándor) au devenit medici șefi la Institutul de Boli Nervoase și Mentale din Lipótmező, Budapesta, alți trei (Benedek László, Szabó József și Nyíró Gyula) au devenit profesori universitari.

Cuvinte cheie: istoria medicinei, Lechner Károly, Cluj, Szeged

Károly Lechner, the first director of the clinic for psychiatry and neurology in Kolozsvár and later in Szeged University

In 1899 Károly Lechner, the chief physician of the mental hospital in Angyalföld district in Budapest was invited to the director of university clinic for psychopathology and neurology in Kolozsvár and was appointed to professor. The new clinic had been built up based on his conceptions where he created the neurophysiological-reflexological theory of psychology and psychopathology during his 30 years tenure. With this work he has become one of the leading representatives of the Hungarian psychiatrist school. The Ferenc József (Francis Joseph) University had been forced to move from Kolozsvár in 1919, which found a new home in Szeged only in 1921. Even during his serious illness Károly Lechner was directing the new clinic for a half year until his death. From his co-workers Rudolf Fabinyi, István Zsakó and Sándor Stief have become chief physicians in the Lipótmező Institute for Neurological and Mental Diseases (Budapest); László Benedek, József Szabó and Gyula Nyíró were appointed to university professors.

Keywords: history of medicine, Lechner Károly, Cluj, Szeged

Orvostudományi Értesítő, 2008, 81 (2): 142-144

www.orvstudert.ro

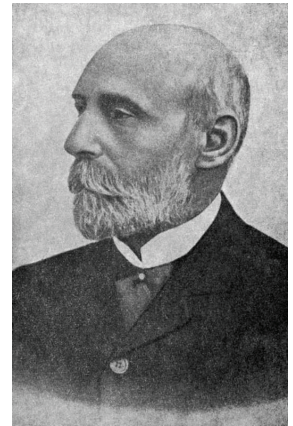
Az EME Orvos- és Gyógyszerésztudományi Szakosztályának XVI. Tudományos ülésszakán 2006-ban Csíkszeredán, 2007-ben Kolozsvárott számoltam be két olyan kiváló elmegyógyásrról, *Zsakó Istvánról* és *Fabinyi Rudolfról*, akik pályafutásukat mindketten *Lechner Károlynál* a kolozsvári Elmekörtani klinikán kezdték [4, 3]. Ha már e két kiváló tanítványról megemlékeztem, illőnek gondolom a tanítóról, Lechner Károlyról is szólnom, hiszen ő volt a kolozsvári, majd élete végén a szegedi Elmeklinika első igazgatója. Kolozsvárott 30 évig vezette az általa alapított intézetet (1889-1919), majd 1921-1922-ben (holtáig) Szegeden az oda menekült kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Elmeklinikáját. Mindkét helyen - de különösen Kolozsvárott - szerzett elévülhetetlen érdemeket a magyar elmeorvoslás korszerű kialakításában, működésének megszervezésében. Bár Magyarországon a 2000-es évek elején is jelent meg néhány megemlékezés Lechner Károly munkásságáról [5, 6, 10], a romániai monográfia *Balázs és Spielmann* tollából jóval régebbi, 50 évvel ezelőtti [1]. Nem árt tehát feleleveníteni a kiváló elmegyógyász életét és működését.

Az alábbiakban 5 részben kívánom bemutatni Lechner Károly életútját (családi vonatkozások, az életpálya alakulása Kolozsvárig, a kolozsvári kiteljesedés 30 éve, befejezés Szegeden, Lechner Károly az iskolateremtő).

I. Családi vonatkozások

Lechner Károly 1850. március 21-én született Budapesten, s ugyanott halt meg 1922. január 19-én. Jómódú polgári és a hagyományos kultúra iránt fogékony, német származású értelmiségi családban nőtt fel. Hárman voltak testvérek, a legidősebb (*Gyula*) jogot végzett, de sokkal inkább a szobrászathoz és festészethez vonzódott, sőt az irodalommal is foglalkozott, Madách Az ember tragédiájának egyik német nyelvre fordítását ő végezte. A középső fiú, *Ödön*, híres műépítész lett

(a budapesti Iparművészeti Múzeum, Földtani Intézet, a jelenlegi Nemzeti Bank, a kecskeméti Cifra Palota stb.), tehetőségét számos hazai középület tervezése bizonyítja. Az építészetben a sajátos magyar stílus megvalósításának úttörője volt. A legifjabb fiú, *Károly*, a piarista gimnáziumban érettségizett, orvosi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte. 1874-ben avatták orvosdoktorrá.

Lechner Károly (1850-1922)

II. Az életpálya alakulása Kolozsvárig

Tanulmányai befejezése után egy évig Wagner János belklinikáján dolgozott, majd 6 éven át dolgozott Schwartz Ferenc budai magán elmegyógyintézetében (a most megszűnt budapesti lipótmezei országos intézet elődje). Ezek az évek meghatározták Lechner Károly szakmai szemléletét (munkaterápia, szellemi elfoglaltságok, játékos szórakozások hatása a gyógyításban). Családalapítása nem volt szerencsés, első felesége Schwartz Ferenc leánya (Anna) volt, aki a házasságkötés után 2 év múlva meghalt, úgyszintén két gyermekük is. Második házasságából (első felesége unokanővérét vette el) ugyancsak két fia született, az idősebbik (műgyetemi vegyész adjunktus) mindjárt az I. világháború kitörése után Galíciában hősi halált halt [8].

Lechner Károly életpályája viszont szokatlanul gazdagnak mutatkozott erkölcsi sikerekben. Ebben szerepet játszott majdnem kétéves külföldi tanulmányútja (Bécs, Berlin, Párizs, Zürich), melyen megismerkedett Európa akkori legkiválóbb ideg- és elmegyógyászaival (Westfal, Lazarus, Wundt, Charcot). Ezek a kapcsolatok hatással voltak későbbi mun-

kasságára, önálló reflexelméletének kialakítására. Hazatérése után 1883-ban a budapesti Angyalföldi Országos Elmebeteg-Ápolda igazgató főorvosa lett. Az új épületben az intézetet berendezte, működését elindította. Kiváló tanújelét adta adminisztratív képességének is. 8 oldalas minden szempontra kiterjedő kórlapmintát dolgozott ki és rendszeresített intézetében. Munkatársaival főleg a *testi munka lelki életre gyakorolt hatását* vizsgálta, az eredmény nagy anyag összegyűjtése és számos tanulmányban ennek közreadása lett. Irodalmi munkásságának méreteire jellemző, hogy összesen 131 dolgozatot írt.

Közleményei túlnyomóan a pszichológia körébe tartoznak, amelynek ő volt egyik legönállóbb, leghivatottabb művelője - írja róla nekrológiájában 1922-ben kolozsvári tanártársa, *Buday Kálmán* [2]: „...Lechner egészen eredeti kísérletek és megfigyelések alapján új magyarázatát adta az ép és kóros lelki jelenségeknek. *Arra a meggyőződésre jutott, hogy úgy, mint minden életjelenségnek, a lelki tevékenységnek is egyetlen alapja a reflexesemény. A reflexesemények világosságánál vizsgálta az érzéseket, érzelmeket, észrevételeket, képzeleteket, ösztönt és emlékeztést, ennek segítségével ismerte fel az álmot, alvást és tudat tényezőit, az értelem evolúcióját és involúcióját.* Ezen vizsgálati eredményeképpen teljesen önálló psychophysiológiát és psychopathológiát állított fel, amelyet előtte még senki sem közölt. A lelki életjelenséget vissza tudta vezetni az egyszerű sejtreflexre, a sejtlancolatos és szervkapcsolatos reflexre. A különböző veleszületett és szerzett reflexformák segítségével megmagyarázhatók az összes lélektani és kóros lelki események.” - Lechner Károly ez irányú dolgozatait 1886-ban az Orvosi Hetilap díjával, az általa szerkesztett cephalograph-ját 1900-ban a párizsi világkiállítás nagydíjával tüntették ki.

III. A kolozsvári kiteljesedés 30 éve

Angyalföldi tevékenysége, tudományos közleményei ismertté tették Lechner Károly nevét olyannyira, hogy 1889-ben meghívta a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Orvostudományi Kara nyilvános rendes tanárnak az újonnan létrehozott Ideg-, elme- és törvényszéki lélektani tanszékre. Ezzel a megbízással és a július 9-i kinevezéssel Lechner Károly életének új, gyümölcsöző szakasza kezdődött és tartott 30 éven át.

a.) A kinevezés utáni gyökeret eresztés nehéz 10 esztendeje. A klinika 5 különböző helyen működött 22 ágygal, 20 hallgatót befogadó tanteremmel, kicsi, gyenge felszereltségű laboratóriummal. Lechner mindezen nehézségek ellenére hihetetlen ambícióval alakította ki a tudományos munkához is szükséges feltételeket (munkatársak - lásd később -, korszerű kísérleti laboratórium). Munkája elismeréseként 1892/93-ban orvoskari dékánná, az 1897/98-as tanévben rektorra választották.

b.) Az új klinika létrehozása (1901). Báró Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter Lechner Károly addigi törekvéseit méltányolva lehetővé tette új elme- és idegklinika megépítését. Ennek terveit Lechner Károly maga készítette el olyan tökéletesen, hogy a többi kolozsvári új klinikát felépítő műépítész (Korb Flóris) minden változtatás nélkül javasolta az elme- és idegklinika új épületének megépítését. Ez meg is valósult 10 pavilonban 200 ágygal az elmebetegek és 30 ágygal idegbete-

gek számára. Lechner Károly Kolozsvárott szakmája számára olyan intézményt teremtett, amelynek a világon alig volt párja, s amelynek az építészeti struktúráját és berendezésének minden darabját a tudomány legújabb követelményeinek megfelelően alkotta meg. Klinikájának pazar és kényelmes berendezése, a legkülönbözőbb terápiás eljárások alkalmazásának lehetővé tétele, a betegek változatos testi-szellemi foglalkoztatásához szükséges személyzet kellő létszámának biztosítása annak idején messze földön híres volt [6].

c.) Az új klinika működtetése. 1903-ban Lechner Károlyt az új klinika legkorszerűbb módon való megalkotásáért udvari tanácsos címmel tüntették ki. Az I. világháború kitörését megelőző években Lechner zavartalanul dolgozhatott és folytathatta a lelki tevékenység egyetlen alapjaként szolgáló reflexesemények vizsgálatát. Reflex elméletével részben az orosz Szecsenovot követte, de sokban Pavlov előfutásának is volt tekinthető. A reflex meghatározását a következőképpen fogalmazta meg: „Reflexnek nevezzük az élő sejtek azon tulajdonságát, hogy a rájuk ható ingereket megérezni, az így származó érzéseket egymáshoz viszonyítani és az ingerekre a viszonyítás szerit módosuló életjelenségekkel visszahatni képesek.” - (Itt kell megjegyezni, hogy a már idézett és 50 éve készült, Bukarestben megjelent ismertető az akkori ideológia eléggé kifejezett egyoldalúságát mutatja érdemei mellett is). Lechner Károly idézett (és magyarázott) munkái korántsem könnyen olvashatók, helyenként nehezen érthetőek, bár egész tevékenységén végigvonult az a törekvés, hogy a lelki folyamatok vizsgálatára objektív módszert dolgozzon ki (ingerkészülék, a már említett és kitüntetett cephalograph). Ami Lechner elmerorvosi működését illeti, egyik harcosa volt annak az irányzatnak, amely igazi humanizmusból indítva az elmebetegek testi és lelki jólétét, érdekeik védelmét minden lehető módon előmozdítani igyekezett [2].

Társadalompatológiai vonatkozású és a közélet megjavítására irányuló tanulmányaiban Lechner foglalkozott többek között az alkohol és a társadalom kapcsolatával, a női lélek és a feminizmus kölcsönhatásával, a nők bűnözésének társadalmi okával. Különös érdeklődéssel kutatta a gyermek és serdülőkör ép és kóros szellemi világát és tanítási tervet is terjesztett a pedagógusok elé a fiatal nemzedék szellemi képességeinek harmónikus és zavartalan fejlődése biztosításáról [2].

Nagy jelentőségű volt Lechner *törvényszéki lélektani jegyzete*, amely a szakág hazai szakirodalmi megalapozásának tekinthető. Ez a 7 füzetben megjelent jegyzet (1893-1895 között) *Kétes elmeállapotok* összefoglaló címet viseli és az általános elvekben, jogi fogalmakon a bonctani, élettani viszonyoktól az aggkorig foglalkozik a különböző kóros elmeállapotokkal [1].

Lechner Károly elismerését kifejezte az EME 1910-ben alelnökké történő választása is. Ebben a minőségben gróf Eszterházy Kálmán elnök halála után ő vezette az EME ügyeit, elnökölt a vidéki városokban tartott vándorgyűlésein, amelyekkel a magyar kultúrát a perifériákon is igyekeztek terjeszteni.

d.) A 25 éves tanári jubileum. 1915-ben Lechner Károly tanítványai és tanártársai Emlékkönyvet adtak ki, amely 640 oldalon 46 tudományos közleményt tartalmaz [11]. Ezek között olyan tanártársak munkái is megtalálhatók, akik később a szegedi egyetemen folytatták tevékenységüket Lechner Károlyhoz hasonlóan (Issekutz Béla, Jancsó

Miklós, Purjesz Béla, Ditrói Gábor, Reinbold Béla, Veress Elemér), a tanítványok közül többek között Benedek László, Fabinyi Rudolf, Szabó József dolgozatai.

e.) Az utolsó kolozsvári évek. Az I. világháború alatt Lechner Károlyt súlyos csapások érték: vegyészdoktor Gedeon nevű fia a háború legelején meghalt a fronton. Az addig nagyszerűen működő klinika is megsínylette a háborús eseményeket: részben hadikórházzá alakították át, a férfi munkatársakat elvitték katonának. Ezen nehézségek ellenére is Lechner példamutatóan vezette tovább az intézetet, és a frontszolgálat ideggyógyászati vonatkozásainak tanulmányozására bőven nyílt lehetőség. Erdemei elismerésül ekkor kapta meg a Vöröskereszt Tiszti Nagykeresztjét és a Nagy Polgári Érdemrendet. A világháborús vereség, Erdély Romániához csatolása, a Ferenc József Tudományegyetem 1919. november 3-án román egyetemmé változtatása, a magyar professzorok Budapestre menekülése, Lechner professzornak klinikájáról való katonai eltávolítása befejeztette a professzor 30 éves erdélyi, kolozsvári működését.

IV. A szegedi évek

a.) A hontalanság időszaka. A Kolozsvárról Budapestre való menekülés után az Egyetemet ideiglenesen Budán helyezték el és 1920. február 25-től 3 féléven át működött igen mostoha körülmények között. Lechner Károly 70 évesen dékánként mindenképpen arra törekedett, hogy az Egyetem véglegesen Szegedre kerüljön. Ez 1921-ben sikerült is és az október 9-i megnyitáig az egyetemi intézeteket és klinikákat - ha ideiglenesen is - elhelyezték Szegeden.

b.) A rövid szegedi időszak. Az Elme- és ideggyógyászati klinika a Pulcz utcai közkórház telkén lévő úgynevezett nyugodt elmebetegek pavilonjában kapott elhelyezést és ugyanott kapott lakást is Lechner professzor. 1921 őszén már betegen kezdte meg a tanítást és az őszi „nyitó” félévet még végig vitte. Még ugyanebben az évben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. A székfoglalót „Közérzéseink az értelmi munka szolgálatában” címmel írta meg, de elmondani súlyos betegsége miatt már nem tudta. Második műtété sem hozott számára gyógyulást, s 1922. január 19-én hosszú szenvedés után meghalt. A budapesti Kerepesi temetőben a családi sírboltban helyezték végső nyugalomba. Az akadémiai székfoglalót 1923. áprilisában Schaffer Károly olvasta fel [10].

V. Az iskolateremtő

Az a magas színvonalú tudományos szellem, amelyet Lechner Károly maga körül teremtett, buzdítólag hatott tanítványaira is. Közülük *Zsakó István* és *Fabinyi Rudolf* főorvosok életútját már ismertettem. Hozzájuk zárkózott fel *Stief Sándor*, aki Kolozsváron született 1896-ban, egyetemi tanulmányait többek között Kolozsváron is végezte, majd Szegedre került és 1921-ben lett orvos. Az ideggyógyászati diagnosztika tárgyköréből habilitált ugyanott. 1929-1931 között megbízott tanszékvezetőként működött. 1935-ben az angyalföldi Elmegyógyintézet, majd a lipótmezei

Elmegyógyintézet főorvosa, 1945-től vezetője lett 1954-ben bekövetkezett haláláig [12].

Lechner Károly munkatársai közül 3-an tanszékvezető egyetemi tanárok lettek.

A belényesi születésű *Benedek László* (1887-1945) klinikai pályafutását Lechner Károly kolozsvári klinikáján kezdte, 1917-ben már magántanár volt és egyértelműen Lechner utódként emlegették. A világháború azonban közbeszólt, s Benedek László 1921-ben 34 évesen a debreceni Tudományegyetem Ideg- és Elmegyógyászati klinikájának lett a vezetője, majd 1936-1945 a budapesti egyetem tanára. Elsőként alkalmazott Magyarországon schizofreniás betegeken inzulin-sokkterápiát [9].

Bágyoni Szabó József (1882-1929) Kolozsváron 1910-1920 között dolgozott a Lechner-klinikán, 1910-ben habilitált az „Idegkórtan” tárgyköréből. Főnökét követte Szegedre, ahol Lechner Károly halála után tanszékvezetői utódja lett. Kutatási területe elsősorban szerológiai jellegű volt, a neuropsychiatria szerológia úttörőjeként tarották nyilván. Nyíró Gyulával 1925-ben Elmekórtan könyvet írt [7].

A dési származású *Nyíró Gyula* (1895-1966) 1917-1920 között a kolozsvári Lechner-klinikán dolgozott, majd 1921-1927 között a szegedi Elme- és Ideggyógyászati klinikán. „Az elmekórtani diagnosztika” tárgyköréből habilitált 1926-ban, ugyanott lett c. rendkívüli tanár 1936-ban. Budapesten Lipótmezőn, majd Angyalföldön igazgató főorvos (1928-1950 közötti időben). 1951-1966 között tanszékvezető egyetemi tanár lett a budapesti Pszichiátriai Klinikán. Kóreléktani szemléletében tükröződött, kifejezetten a lechneri reflexológiai felfogás alapfolyamatának (inger, érzés, visszahatás) felépítése [12].

Erdélyi vonatkozású munkáimhoz - mint mindig - ezúttal is *Péter Mihály* akadémikus nyújtott segítséget.

Irodalom

- Balázs S., Spielmann J. – *Lechner Károly*. Akad. Könyvkiadó, Bukarest, 1956.
- Buday K. – *Lechner Károly*, Orv. Hetil., 1922, 66: 85-86.
- Iványi J. – *Az elmegyógyász Fabinyi Rudolf pályakezdő évei Erdélyben*. Orvostudományi Értesítő, 2007, 80: 74-77.
- Iványi J. – *Zsakó István elmegyógyász erdélyi évei*. Orvostudományi Értesítő, 2006, 79: 418-421.
- Kapronczay K. – *Megemlékezés Lechner Károlyról (1850-1922)*. Orv. Hetil., 2001, 142: 1279-1280.
- Pisztora F. – *Lechner Károly (1850-1922)*. In Kapronczay K., Vízi E. Sz. (szerk.): *Híres magyar orvosok*, II. kötet, Galenus kiadó, Budapest, 2001, 72-75.
- Poór F. – *Szabó József*. Orv. Hetil., 1929, 73: 669.
- R. Harkó V. – *Lechner Károly*. Orv. Hetil., 1972, 113: 577-579.
- Szállási Á. – *Dr. Benedek László. A debreceni orvosképzés nagy alakjai*, 16. füzet. Debreceni Orvostud. Egyetem Rektori Hiv. kiadása, Debrecen, 2000.
- Szilárd J., Zallár A. – *In memoriam Lechner Károly*. Orv. Hetil., 2002, 143: 1999-2001.
- ***Dolgozatok – *Lechner Károly dr. negyedszázados tanári működésének emlékére*. Írták és kiadták tanítványai és tanártársai. Egyesült Könyvnyomda Részvénytársaság, Kolozsvár, 1915.
- ****Szegedi Egyetemi Almanach 1921-1970*. Hungaria, Szeged, 1971, 349, 358, 374 és 376. old.